

Hajnal István Kör
Társadalomtörténeti
Egyesület

Hungarian Society
for
Social History

H Í R L E V É L — NEWSLETTER

Budapest - Szombathely

1997/1. szám

VESZPRÉMI KONFERENCIA

A Hajnal István Kör az idei éves konferenciáját Veszprémben tartja

1997. június 27-28-án.

Két szekciót szervezünk.

I. Elitek a modern társadalomban (18-20. század) Szekcióvezető: Gyáni Gábor

Elsősorban azon munkahelyek, kutatócsoportok bemutatkozásának szeretnénk teret biztosítani, amelyek az elmúlt évtizedben a hazai vagy európai politikai, hivatali, gazdasági és kulturális vezető rétegek kutatásával foglalkoztak és számottevő eredményt értek el. Ily módon az egyesület tagjai tájékozódhatnak a magyarországi elitkutatás helyzetéről és kilátásairól. Ugyanakkor a most induló vagy folyamatban lévő projektek bemutatására is hangsúlyt kívánunk fektetni.

A műhelyek megismerésén túl az egyéni kutatómunka eredményeit is szeretnénk számba venni; ezért mindazok jelentkezését várjuk, akik az utóbbi években a különféle vezető rétegek, csoportok /azok tagjai/ kutatásával

foglalkoztak és új eredményekről tudnak beszámolni. A mikro- és makroszintű vizsgálatok egyaránt szóba jöhetnek.

II. A nő a modern társadalomban (18-20. század) Szekcióvezető: Nagy Beáta

Azt szeretnénk, ha a két szekció szervesen kapcsolódna egymáshoz, ezért elsősorban azok jelentkezésére számítunk, akik a női emancipáció történetével a következő szempontok szerint foglalkoztak:

- a nők megjelenése és térfoglalása a társadalmi, kulturális, gazdasági életben és a politikai szintéren,
- a női mozgalmak története, a mozgalmak vezetői,
- a női szerepek történeti átalakulása,
- egyéni karriertörténetek elemzése,
- a férfi-nő viszony történeti aspektusban,
- egyéb témák.

A jelentkezési határidőt 1997. május 10-ig meghosszabbítottuk. Kérjük, hogy a jelentkezéshez mellékeljék az előadás /maximum 1-2 oldalas/ vázlatát.

HUDI JÓZSEF
Veszprém Megyei Levéltár
8200 Veszprém, Vár u. 12.

★ ★ ★

EGYÉB KONFERENCIÁK

A Bakony és a Balaton-felvidék népi építésze címmel 1997. május 21-23. között Balatonfüreden konferenciát rendez a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum. Az interdiszciplináris tanácskozáson, melyre immár negyedik alkalommal kerül sor, a régióval foglalkozó néprajzosok, történészek, régészek és építészek tartanak előadást. A részletes programról és a konferenciával kapcsolatos egyéb tudnivalókról Csukás Györgyi ad felvilágosítást (Szabadtéri Néprajzi Múzeum. 2001 Szentendre, Pf. 63.)

★

Megkezdődött a **II. Országos Jelenkortörténeti Konferencia** szervezése, melyet 1997. augusztus 28-30. vagy szeptember 4-6. között rendeznek meg Debrecenben. Témája: Gazdaság és társadalom a 20. századi Magyarországon - Modernizációs kísérletek és lehetőségek. A konferenciát felkéréses és nyílt rendszerben szervezik. A nyitóelőadásokat előzetesen felkért személyek tartják, de egyes előre meghatározott témakörökben biztosítani kívánják a nyílt jelentkezés lehetőségét.

A konferenciát a plenáris ülés nyitja meg. Az itt elhangzó előadások a szekciók témáihoz kötődve elemzik a 20. századi magyar gazdaság és társadalomtörténet kérdéseit és összefüggéseit.

A plenáris ülés témái:

- Modernizációs törekvések a 20. századi Magyarországon

- Az infrastruktúra szerepe a gazdasági és társadalmi változásokban
- A magyar kisebbségek gazdasági és társadalmi helyzetének változásai
- A gazdasági viszonyok változásai és a társadalmi rétegződés összefüggései
- A jelenkori társadalomkutatás, a társadalom- és gazdaságtörténet módszertani kérdései

A szekciók tervezett témakörei:

- A magyar mezőgazdaság és az agrártársadalom a 20. században
- Urbanizáció és iparosodás Magyarországon
- Gazdasági konfliktusok és társadalmi átmenetek a legújabbkori magyar történelemben
- Gazdaság és rétegződés
- Magyarország Közép-Kelet-Európában, a magyar gazdaság és társadalom helye, szerepe a régióban, a kisebbségek gazdasági helyzete.

A szervezésben részt vesz a KLTE Történelmi Intézete, a KLTE Szociológiai Tanszéke, a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár és a Jelenkortörténeti Kutatócsoport, további információt ezek az intézmények adnak.

★ ★ ★

MŰHELY

KALOCSA VÁROS ANYAKÖNYVI ADATBÁZISA 1700-1900

Kalocsán a 18. sz. elejétől, a török utáni időktől kezdve állnak rendelkezésre a r.k. egyház anyakönyvei. A keresztelések, a házasságkötések, a bérmlások és a

temetések dokumentációi (azaz az egyes anyakönyvi kivonatok) földolgozva remek forrást nyújtanak mind a város, mind a később önálló településsé fejlődő Kalocsa-környéki "szállások" lakosságának családfakutatásaihoz, értékes adatokat tartalmaznak a demográfiai, társadalom- és településtörténeti kutatásokhoz (migráció, népesedés, foglalkozások, átlagéletkor, gyermekhalandóság, halált okozó egyéb megbetegedések stb.).

Az anyakönyvek tehát információkban gazdag, mégis eddig ritkán kutatott forrásai történetünknek. Ennek egyik oka a terjedelmes anyag nehéz kezelhetősége. Mutatók híján az eligazodás fáradságát, a hosszas keresést általában csak néhány elszánt családfakutató vállalja. Ezeket a kutatási nehézségeken segíthetünk az anyag számítógépes földolgozásával, az adatbázis-kezelő program nyújtotta visszakeresési lehetőségek alkalmazásával. Kalocsa Város Önkormányzatának támogatásával most erre a munkára vállalkozott a Kalocsa-Kecskeméti Érseki Levéltár. Terveink szerint öt év alatt készül el majd a város anyakönyvi adatbázisa. A földolgozást az anyag kutathatási időhatáráig, egyben a polgári anyakönyvezés kezdetéig, a 20. sz. elejéig folytatjuk. Mivel a város a vizsgált időszakban döntően katolikus vallású volt, adatbázisunk szinte a teljes lakosságot lefedi. (A szállások önállósulásáig, a 19. sz. közepéig-végéig ez nemcsak a város, hanem Kalocsa környékének lakosságát is jelenti.)

A munkához rendelkezésünkre áll az ORBIS adatbázis-kezelő program, melynek segítségével megszerkesztettük az anyakönyvi kivonatok fajtánként megfelelő tároló adatlapját, ún. rekordszerkezetét. A kész programot ki is próbáltuk, az adatbevitel tempóját, lehetőségeit teszteltük. Rendszerünk eddig mintegy 11 ezer adatlapot, azaz anyakönyvi kivonatot tartalmaz. A kivonatonkénti bevittel és tárolással éppen marad eredeti forrásunk szerkezete, s az anyakönyvek minden használható információját tartalmazza az adatbázis. Az így földolgozott adatlapok egyes rovatai (azaz mezői) pedig külön-külön és kapcsolt módon is visszakereshetőek, s ez biztosítja a tárolt információk gyors és sokoldalú fölhasználását. Bár az anyakönyvek nyelve változóan latin, illetve magyar, a követhetőség és visszakereshetőség érdekében egységesen a magyar programnyelv mellett döntöttünk. Ennek megfelelően a keresztneveket egységes magyar változatban használjuk (elkerülve az esetleges becenév-változatokat), míg a családnevek írásmódját betűhíven megőrizzük. A magyar programnyelv nem jelenti azt, hogy valamennyi anyakönyvi rovatot fordítjuk, pl. a betegségek, halálokok széles skálán mozgó latin nyelvű változatait jobbnak láttuk eredeti nyelven megőrizni.

A levéltárunkban rendelkezésre álló anyakönyvek alapján ki szeretnénk szélesíteni ezt a munkát több településre, első lépésben egy kisebb régióra, Kalocsa

város vonzáskörzetére, a főntebb már említett "szállásokra", majd később lehetőleg nagyobb területre is. E célból kértük a térség önkormányzatainak segítségét, s a jövőben is folytatjuk e munka szervezését.

LAKATOS ANDOR
Érseki és Főkáptalani Levéltár
6301 Kalocsa, Pf. 29.
T:78/462-166; F:78/465-323

★

DECIMA 1997 - 16. SZÁZADI DÉZSMAJEGYZÉKEK ADATBÁZISA

A számítógépes forráskiadás olcsó, maximálisan forráshű kiadványokat tesz lehetővé és a történészek számára a lehető legrugalmasabban kezelhető adathalmazt állítja elő. Ezeknek az igényeknek igyekszik megfelelni a Decima névre keresztelt adatbázis is, melynek fejlesztésébe saját kutatásaim kapcsán kezdtem. Az adatsoport, amelyre az adatbázis szerkezetét felépítettem, kezdetben Heves vármegye 16. századi dézsmajegyzékeinek jelentős mennyiségű forráscsoportja volt, de azóta már budai dézsmák és török defterek is szerepelnek az adatok között. Az adatállomány jelenleg 17 összeírásból, 159 településből és több mint 8000 adózóból áll és folyamatosan bővül.

Maga a program két részből áll, a kiadványszerkesztőhöz és a kiadványhoz kapcsolódó alkalmazásokból. A kiadványszerkesztő segédletei főként az adatokkal való feltöltést szolgálják, míg a -reményeink szerint hamarosan megvalósuló - kiadvány segédletei a

felhasználó számára biztosítják a strukturált adathozzáférést.

Az első elvárás az adatbázissal szemben a könnyű kezelhetőség volt. A kutatók és levéltárosok többsége érthetően nem szívesen válik meg megszokott módszereitől, így az áttérés megkönnyítése fontos feladat. Az Access 2.0 adatbázisszerkesztő grafikus felhasználói környezete és a beépített környezetérzékeny sűgórendszer megfelelő segítség az induláshoz.

Minden adatbázis legfontosabb részei maguk az adatok. Az adatszerkezet kialakítását jelentősen megkönnyítette, hogy a dézsmajegyzékek erősen strukturált források. A feltöltés segítésére pedig könnyen kezelhető űrlaprendszer áll rendelkezésre, így akár egy középfokú végzettségű adminisztrátor is nagy mennyiségű adattal képes feltölteni az adatbázist. Ez lehetővé teszi, hogy a korábban hagyományos módszerekkel kiadott forrásokat nagy mennyiségben emeljük be a rendszerbe.

A munka jelenlegi stádiumában a történész-felhasználó munkájának megkönnyítésén fáradozunk. A lekérdezéseket lekérdezés- és jelentésvarázsló segíti, amelyben csak a látni kívánt adatmezőket - pl. település neve, összesített adómennyiség -, a szűrőfeltételeket és a táblázatok, diagramok típusát kell megadnunk a látni kívánt adatok megjelenítéséhez. A hosszú névsorokkal dolgozó kutatóknak gyakori problémájuk a különböző listákban szereplő nevek összevetése, az azonos

személyhez tartozó nevek megkeresése. Az adatbázis egy alprogram segítségével elvégzi a benne szereplő nevek azonosítását olyan esetekben is, amikor a nevek írásmódja jelentősen eltér - pl. Joannes Infy - Himfi János -.

A fejlesztés a befejezés előtt áll. Az elvégzett munka hozama pedig nemcsak az lesz, ha jól használható eszközt ad a kutatók kezébe, de számos érdekes tapasztalat is felhalmozódik egy eddig kevésbé kiismert kutatási területen.

SZATUCSEK ZOLTÁN

★ ★ ★

VISSZHANG

KÉZMŰVESIPARI KONFERENCIA SOPRONBAN

A kézművesipar-történeti kutatások történetével foglalkozó, Handwerks-geschichtegeschichte címmel megrendezett nemzetközi kerekasztal-konferenciára Sopronban került sor 1996. november 29. és december 1. között. A rendezvény a "Probleme und Perspektiven handwerksgeschichtlicher Forschung" sorozatba illeszkedik, amelyet idén hetedik alkalommal hívott össze a salzburgi egyetem történeti tanszéke (Prof. dr. Josef Ehmer) és a Ludwig Boltzmann Institut für Historische Sozialwissenschaft (dr. Albert Müller). A korábbi összejöveteleket Bécsben, illetve Salzburgban tartották, idén került sor először arra, hogy - elsősorban az Aktion Österreich-Ungarn alapítvány nagyvonalú támogatásának köszönhetően - nagyobb számú hazai

résztevő bekapcsolódásával a hajdani "Vasfüggönytől" keletre rendezzük meg a szimpóziumot.

Az osztrák és a magyar kollégák között történészek, régészek, levéltárosok, néprajzosok egyaránt megtalálhatók voltak, de érkeztek résztvevők Németországból és Belgiumból is, köztük nemzetközileg elismert tudósok és fiatal kutatók, akik a kézművesipar történetének témájából írják disszertációjukat. Ez a tény is mutatja, hogy a megvitattott témák széleskörű érdeklődést váltottak ki. Lehetőség nyílt Európa különböző térségeinek, illetve a különböző társadalomtudományok nézőpontjainak és eredményeinek összehasonlítására, és igen termékeny vita bontakozhatott ki.

Az előadások és a kutatási beszámolók a résztvevők által kutatott szakterületek szerint, a történetfilozófiai megközelítéstől a gyakorlati régészet eredményeinek interdiszciplináris bemutatásáig sokféle nézőpontot tükröztek. A viták arról tanúskodtak, hogy a kézművesipar történetének kutatása igen szorosan kötődik a nemzeti hagyományokhoz és a mindenkori politikai és társadalmi keretek változásai - mint pl. Németország megosztottsága, majd újraegyesítése - a kutatás tárgyát, a kutatók szemléletét és gyakran a kutatók személyes életútját is döntően átalakították.

A konferencia helyszínének megválasztása, a Soproni Múzeum és a Soproni Levéltár munkatársainak közreműködésével, azért is bizonyult szerencsésnek, mert a magyar

kézművesipar-történeti kutatások, főleg az 1970-es és 80-as években igen termékenyítőleg hatottak a téma iránti nemzetközi érdeklődésre. A vitában megpróbáltunk német és magyar oldalról magyarázatot adni a Veszprémi Akadémiai Bizottság Kézművesipartörténeti Munkabizottságának szervezésében Veszprémben 1971 és 1992 között tartott hazai és nemzetközi tanácskozások nagy vonzerejére és széleskörű hatására is. A jelenlegi szimpózium magyar és külföldi résztvevői közül többen a kezdetektől jelen voltak ezeken a tanácskozásokon, így saját tapasztalataik alapján tudták számba venni a maradandó eredményeket, a tanulságokat és a kutatás jelenlegi állását.

Többen kifejezték azt a véleményüket, hogy ez a soproni összejövetel a veszprémi szimpóziumok folytatásának számíthat. A szervezők és a résztvevők egyetértettek abban, hogy igen hasznos lenne két év múlva újabb nemzetközi tanácskozást szervezni osztrák, magyar és német kutatók részvételével.

G. SZENDE KATALIN

★

TÍZ NAP HOLLANDIÁBAN

A Holland Levéltárosok Egyesülete meghívására 1996. november 7-16. között a Magyar Levéltárosok Egyesülete 10 tagú küldöttsége tagjaként több mint egy héten át tanulmányozhattam a holland levéltárügyet.

A két egyesület között 6 éve tart a kapcsolat, mely igen gyümölcsözőnek tekinthető. A szellemi kötődés azonban

sokkal régebbi, hiszen a múlt század végén a holland levéltárosok dolgozták ki azokat az alapelveket, melyek a levéltári anyag rendezésében általánosan - így Magyarországon is - elterjedtek. Az 1918-ban megalkotott holland levéltári törvény számos európai országban mintaként szolgált. A magyar levéltáros szakma 1945-ig folyamatosan figyelemmel kísérte a holland levéltárügy fejlődését. A Levéltári Közlemények hasábjain rendszeresen megjelentek azok az írások, amelyek a holland levéltárelmélet és gyakorlat fejlődéséről számoltak be. A szerves kapcsolatot a kommunista rendszer szakította meg, e rendszer bukásával azonban elhárultak az akadályok az együttműködés elől. A szakmai együttműködés megalapozása az elmúlt években történt meg. A kölcsönös ismerkedésen, tájékozódáson már túl vagyunk - így az érdemi szakmai munkára lehet helyezni a hangsúlyt.

Az európai együttműködést koordináló bizottság titkára, háziasszonyunk, Corrie-Christine van der Woude igen tartalmas programot állított össze részünkre. Nyolc nap alatt bejártuk csaknem egész Hollandiát, az ország 12 tartománya közül megfordultunk tizben, s megismerkedtünk 11 állami vagy önkormányzati levéltár belső viszonyaival. Néhány múzeum, a Nemzeti Park megtekintésére, sőt még egy koncerten való részvételre is futotta időnkéből. Szigorú napirend szerint éltünk. Általában hatkor keltünk, reggeli a szállodában, majd utazás egy tartományi levéltárba. Délelőtt szakmai előadások

hallgatása, majd vita. Ebéd után egy másik - rendszerint egy városi - levéltár megtekintése, előadások és vita vagy eszmecsere. A programot kísérőnk úgy állította össze, hogy megismerhessük a levéltári munka egészét: az iratok átvételétől a selejtezésig, a levéltár nyújtotta szolgáltatásokig. Böven volt alkalom a konszenzussal elfogadott közvetítőnyelv, a német gyakorlására.

A tanulmányúton összességében pozitív képet nyertünk az országról, népről, mely rengeteget áldoz kulturális célokra. Pontosság, tisztaság, munka- és természetszeretet jellemzi a hollandokat, akik nagy becsben tartják történelmi értékeiket. Állami, önkormányzati levéltáraik - melyekre az 1996-os új levéltári törvényi szabályozás kiterjed - hatékonyan tudják szolgálni az állampolgárokat. Az épületek kivétel nélkül levéltári célra épültek és csúcstechnikával vannak felszerelve. Az anyagmozgatás géppel történik, a levéltárak adatbázisa az interneten keresztül a világ bármely kutatója számára hozzáférhető. Az irodák és raktárak nemcsak tűzvédelmi berendezéssel (füstjelző), hanem klímaberendezéssel, sőt a maastrichti tartományi levéltárban porszűrő berendezéssel is el vannak látva. (Nálunk még a legértékesebb középkori oklevelet őrző raktárakban sem sikerült a légkondicionálást megoldani.)

Tapasztalatunk szerint a magyar levéltáraknak kétszeresen is meg kell újulniuk. A technikai modernizáció a könnyebb, de költségigényes.

Lemaradásunk e téren nem olyan nagy, hogy reménytelen legyen a felzárkózás. E téren az egyesület számítógépes szekciójának már elkészült a programterve. Néhány éven belül megtörténhet az áttörés.

Szemléletváltásra is szükség van, s ez a nehezebb kérdés. Levéltárainknak az állampolgárok felé kell fordulnia, s az intézményt használó közönség igényei szerint kell kiépíteni szolgáltatásait. A stratégiák és taktikák kidolgozásában lehetnek segítségünkre a holland tapasztalatok.

HUDI JÓZSEF

★ ★ ★

HÍREK, FELHÍVÁSOK

A Csokonai Kiadó 1996 őszen indította útjára a Történelmi Kézíkönyvtár sorozatot, amely a magyar és az egyetemes történelem teljes körű és korszerű tudásanyagát fogja át. Az évente 3-6 művel bővülő, 1998 végéig teljessé váló kézikönyvtár mind hazánk, mind Európa történetéről a kora középkortól napjainkig összefüggő és átfogó képet nyújt a történelmet tanuló és a történelem iránt érdeklődők igényeinek kielégítésére.

A sorozat kötetei:

(szerkesztő: Barta János, Simándi Irén)

Magyar történelem:

1. Zsoldos Attila: Az Árpádok és alattvalóik (896-1301)⁺ 260 o., kartonált, A/5, 750 Ft.
2. E. Kovács Péter: Magyarország 1301-1526

3. Gecsényi Lajos: A három részre szakadt Magyarország (1526-1711)
4. Poór János: Magyarország a "hosszú" 18. században (1711-1830)
5. Csorba László: Reform és forradalom (1830-1849)
6. Erdődy Gábor: Modernizáció és polgárosodás (1850-1914)
7. Ormos Mária: Magyarország a világháborúk korában (1914-1944/45)
8. Vida István: Magyarország története a II. világháború után (1944/45-1990)

Egyetemes történet:

1. Papp Imre: Nagy Károly és kora⁺ 210 o., kartonált, A/5, 650 Ft.
2. Orosz István: Európa hőskora (Kontinensünk története a 6. századtól a 15. század végéig)
3. Barta János: Napkirályok tündöklése ... (Európa a 16. századtól a 18. század végéig)⁺ 260 o., kartonált, A/5, 750 Ft
4. Gunst Péter: Európa hosszú 19. százada (1789-1914)

Tematikus kötetek:

1. Solymosi László: A bölcsőtől a sírig (Társadalom és egyház a középkori Magyarországon)
2. Tilkovszky Lóránt: Nemzetiségi politika Magyarországon a 20. században
3. Prepuk Anikó: A zsidóság Közép- és Kelet-Európában a 19-20. században⁺ 220 o., kartonált, A/5, 650 Ft.

4. Kosáry Domokos: Eszmék és művelődés Európában Newtontól az első világháborúig

A ⁺ jellel jelölt művek már megjelentek.

A Hajnal István Kör tagjai a Csokonai Kiadó könyvesboltjától való közvetlen rendelés esetén 10 %, személyes vásárlás esetén 20% kedvezményt kapnak a listán levő könyvekből. Cím: Csokonai Könyvesbolt. 4025 Debrecen, Piac u. 45. t/ f: (52) 314-984

MAZSU JÁNOS

★

1997 ELSŐ FÉLÉVI VITAÜLÉSEK

Az első megbeszélés február 4-én zajlott. Szilágyi Márton tartott előadást "Írói életpályák a 18. század végén. Az Uránia két szerkesztője, Kármán József és Pajor Gáspár" címmel.

Április 29. 16h

Kerekasztal-beszélgetés Koszta László (Szeged, JATE) vezetésével: Volt-e középkori társadalom? A középkor és a társadalomtörténet kérdéséről.

Május 6. 16h

Martha Lampland (University of California, San Diego): Tudományos munkaszervezés a magyar mezőgazdaságban 1936-1960.

Helyszín: Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézete. Budapest XII. Szilágyi Erzsébet fasor 22/c

nem kerül. Idézése esetén kérjük az idézet forrását föltüntetni.
Newsletter of the Hungarian Society for Social History. Not for sale. If cited, please
mention the source of citation.

|